

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám. ára: 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy példányt csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

BOROS SÁNDOR.
1863—1900.

Boros Sándor.

1863—1900.

Boros Sándor 1863. június 11-én született Tordátfalván Udvarhelymegyében. Szülői Boros Sándor és Pál Juliánna székely nemes család sarjai. Édes atyját maga a megboldogult így jellemzi: „Atyám igen szigorú, de gondos nevelésben részesített; minden munkához igyekezett hozzászoktatni, jelszava lévén, hogy a munka nem szégyen s minél többfélét tud valaki, annál könnyebben boldogul az életben. Ő maga ezermester. Néha talán tulszigorú is tudott lenni gyermekeihez, különösen, ha az engedelmesség hiányát vagy restséget tapasztalt valamelyiknél. Ezzel szemben azonban örömmel áldozott gyermekei jövőjéért.“* Hatan voltak testvérek, 3 fiu és 3 leány.

Első oktatását a tordátfalvi unitár. népiskolában nyerte Derzsi József tanítótól, Derzsi Károly tordai tanár édes atyjától. Ez értelmes tanító és kitűnő paedagogus keze alól sokan kerültek ki a gymnasiumokba s maga Boros is első helyen neki köszönheti, hogy felébredtette benne a tanulás iránti vágyat. 1872. őszén a sz.-kereszturi gymnasiumba ment, a hol akkor Marosi Gergely volt az igazgató. Felvételéről így ír az idézett helyen: „Az elemi második osztályba csak fölvételi vizsgálat-tal akart fölvenni, mert igen kicsinynek talált. Apám kérésére azonban megvizsgált, s az eredménnyel annyira meg volt elégedve, hogy tankönyvekkel ajándékozott meg; különösen a számtanban tanusított járatosságomért dicsért meg, a miért külön egy Brassai-féle Számító Szokrateszt ajándékozott nekem.“ Itt végezte az elemi 2. és 3., s a gymn. I. és II. osztályt.

1876. őszén Kolozsvárra ment a gymn. III. osztályába. „Itt új élet kezdődött reám nézve, több érintkezés a külvilággal, több megfigyelés és különösen bátyám (Boros György, ekkor III éves papnövendék) útasításai, oktatásai jótékony hatást gyakoroltak reám.“ Az önéletrajz meleg hangon emlékezik meg,

* Ez adatokat a Benczédi Gergely tanár úr őrizete alatt levő tanári anyakönyv 173—178. lapjairól vesszük, hová a megboldogult sajátkezűleg írta be élete történetét addig az időig, míg az egyház bizalma az igazgatói állásba helyezte.

Benczédi Gergely akkori igazgatóról, Ulár Pál és Kovácsi Antal tanárokról. 1882. jun havában érettségi vizsgálatot tett.

1882. szept. havában iratkozott be a kolozsvári Ferencz József tud. egyetemen a mennyiségtan-természettudományi karhoz rendes hallgatónak.

A tanári pályát Dr. Veress Vilmos és Kovácsi Antal biztatására választotta. „Az 1882—83. évben mint első éves egyetemi hallgató egyedüli és utolsó tanítványa voltam Brassai bácsinak, a ki igaz örömmel fogadott és oktatott.” A második évben az anyagi gondoktól némileg szabadult, mert 300 frtos ösztöndíjat nyert s azt 3 éven át élvezte. 1886 május havában tanári szakvizsgálatot tett s ugyanazon év októberében egy évi katonai szolgálatát teljesítette.

A katonai év végén letette a tiszti vizsgát s tartalékos hadnagynak az 51. gyalogezredbe neveztetett ki.

Már mint egyetemi hallgató tanított főgymnasiumunknál $2\frac{1}{2}$ éven át mértant heti 3 órán. 1887. őszén az E. K. Tanács mint okleveles tanárt alkalmazta segédtanárnak 300 frt évi fizetéssel a számtan és rajzoló geometria tanítására az I—IV. osztályokban. Az 1888. évi főtanács helyettes tanárnak nevezte ki 600 frt évi fizetéssel. Majd az E. K. Tanács és a Vallás és közoktatásügyi miniszter között az iskola segélyezésére vonatkozólag kötött szerződés értelmében 1891. máj. 37-én a V. és K. M. rendes tanárnak nevezte ki a nyugalomba vonult Pap Mózes tanár helyére. Állásába Kanyaró Ferencz és Nagy Gyula tanárokkal együtt 1891. nov. 5-én ünnepélyesen beiktattatott. 1893. ápr. 12-én átvette a helyő emberek nyugdíjpénztárának kezelését. Az ugyanazon évben tartott főtanács még egy évre megbizta e munkával. Ugyanez a főtanács választotta meg okt. 30-án 22. sz. alatt egyértelemmel igazgatónak.

Eddig tart önéletirata, a mely még csak irodalmi munkáságáról s családi körülményeiről emlékezik meg röviden. 1888. szept. 22-én vette nőül Kómis Lujzát, kitől három gyermeke született: Margit, László és Sándor.

Igazgatóvá választatása után nyílt meg az ő rendkívüli administratív tevékenysége számára a megfelelő tér. A mit a tanári anyakönyvbe élete körülményeiről sajátkezüleg beírt, az

mind csak előkészületül szolgált erre a diszes, bizalmi, anyagilag semmiképen sem jutalmazott, de egész embert kívánó állásra. Lehettek s voltak is olyanok, a kik kétkedve fogadták megválasztását. Kevés idő telt el az ő vezetése alatt s ez a rövid idő megczáfolta a kétkedőket és bizalmatlanokat.

Az az idő, a mikor ő e nagy körütekintést, meleg lelkesedést, teljes ambíciót követelő állásra jutott, a felekezeti s közelebbről a mi collegiumunk történelmében a zavaros kavardások korszaka. Az állami középiskolák a megfelelő anyagi támogatással kihívó versenyre keltek a százados és dicsőséges multtal, de annál kevesebb anyagi erővel rendelkező felekezeti iskolákkal. Az egyházi főhatóságok, a mint érthető is, féltő gonddal őrizték iskoláikat. De a közoktatási kormány olyan követelésekkel állott elé a törvény alapján ez iskolákkal szemben, a melyeket teljesíteni az egyházak anyagi romlása nélkül lehetetlen volt. Így kerültek az egyházak abba a helyzetbe, hogy autonomikus jogaik némi csorbításával is kénytelenek voltak az államsegélyt elfogadni. Ez volt a sorsa a mi főgymnasiumunknak is.

Am a közoktatási kormány segélyezése fejében bizonyos jogokat kíván gyakorolni a felekezeti középiskolák felett. Ez okozza a helyzet nehézségét. A segélyezésre utaltság érzetében megállapítani azt a határvonalat, a hol az autonomikus jogok feladása nélkül az államhatalom követelményeinek érvényesülni kell. A helyzetet még az is complicálja, hogy itt egy százados szokásokban, történelmi traditiókban gazdag oktató intézet megállapodott, hogy ne mondjam: megcsontosodott intézményeiről van szó, a melyeket a modern kor igényeihez és követelményeihez mérten reformálni kellett.

Ez a szép, de nehéz feladat emberére talált Borosban. Kellő történelmi érzéke van a mult iránt; meleg vallásos kegyelet él a mult megtartásra, sőt kifejlesztésre érdemes intézményei iránt szívében. Nem csinál tabula rasat. De épen oly élénk a vágya a modern kor igényei, követelményei kielégítésére. Szellemi egyéniségének ez a két vonása igen szerencsés feltétel volt a nagy munka sikeres megkezdésére, részben elvégzésére.

Aztán ő nem végez sehol, semmi téren napszámos munkát. Nála teljes mértékben beteljesült, hogy a tauár nem hivatalnok Bármihhez kezd, bármivel bizza meg egyházi főhatósága, minden kétkedés és habozás nélkül fog hozzá s a munkába egész lelkét beleviszi s azt temperamentumos lényének egész lendületével végzi. Annyit végzett, annyit dolgozott hét évi igazgatása alatt, hogy az két teljes és egész munkaerőnek is bőven elég lett volna. Az ő imádsága a munka volt. Elvesztése nemcsak a collegiumnak, hanem — minden nagyítás nélkül szólva - az egész egyháznak veszteség.

De e sorok célja nem lehet az, hogy az ő életének és közhasznú működésének teljes képét igyekezzenek megrajzolni. E tekintetben iskolánk történelmének megírójára szép és hálás feladat vár. Rajzolni egy olyan évtized történelmét, a melyben a tanárok létszáma megkétszereződött, a tanárok anyagi javadalmazása hasonló mértékben emelkedett, a szegény tanulók segélyezésére, támogatására több és bőségesebb alkalom kínálkozik, egy olyan évtizedet, a melyben iskolánk jó hírneve a tanügyi körök és az illetékes felsőbbségek előtt megerősödött stb. stb., ez szép feladat, de hívatottabb tollakra vár. Ime a haladásnak, a fejlődésnek kétségtelen jelei s mindezekből a boldogultnak kétségtelenül kijut bőven a része. Nincs az utolsó évtizedben egyetlen főiskolánk életében olyan mozzanat, a mely a kibontakozás, életrekelés feltételeit rejti magában, a melynek a keletkezésénél ő tevékeny szerepet ne játszott volna, nincs oly jelentősebb munka, a melyből részét ki ne kérte volna.

Említsünk fel egy néhány ilyen mozzanatot.

Az 1893/94. iskolai évben az u. n. *esküdtszék* még fennáll. Mindnyájunk előtt ismeretes ez az iskolai intézmény. Idősebb diákok és theologusok ítélkeznek olyan ügyekben, a melyekben talán maguk résztvettek s oly társaik felett, a kikkel talán együtt követték el a kihágást. A mai iskolai életbe nem igen talál bele. Az ő kezdeményezésére eltöröltetett.

Az iskolai rendszabályok sok elavult s az újabb viszonyok változásaiba kevésbé találó intézkedései szükségessé tették azok revideálását.

1896/97 isk. év elején már életbe lépnek az új rendszabályok.

Az egyik kívánalma az állam képviselőinek az volt, hogy a főiskolai nagy könyvtárból tanári kézi könyvtár alakíttassék. Ez a tanári könyvtár — habár a kevés átalány miatt hiányosan — az 1894/95. isk. év folyamán berendeztetett.

Igazgatói irodául és tanácskozási termül egy kis szűk helyiség szolgált. Ugyanez év elején tanácskozási helyiségül és tanári olvasó termül egy nagy terem rendeztetett be, a hol a tanári könyvtár is elhelyezést nyert. Ez évben vettetett meg alapja a történelmi és philologiai múzeumnak is.

Az 1895/96. év folyamán a papnevelő intézet és az elemi iskola is külön szervezeti és fegyelmi szabályzatot nyer. A következő évben a régi magántanítási rendszer megváltozott, a mennyiben a bennlakó alosztályú tanulók (I.—IV. gymn.) felügyelőkre bízattak. 1896/97-ben a papnövendék és gymnasiumi tanulók önképző köre külön vált s mindkettő részére megfelelő szabályzat készült. 1897/98-ban állandó tanmenet készült s azóta az oktatás ennek útmutatása szerint foly.

Kezébe vette a nagyobb tanulmányi kirándulások ügyét s az utóbbi időkben a körülményekhez képest minden évben rendezett ilyent a tanári karral egyetértve. Sok baj volt a különböző vallásfelekezetű tanulók hittani óráinak elhelyezése miatt. A helybeli középiskolák igazgatóival egyetértve a hittani órák idejét meghatározták, szabályozták úgy, hogy most már óraösszeütközés nincs. Hittanból a heti órák száma az ő idejében emeltetett egyről kettőre.

Kiváló gondot fordított a testi nevelésre, tornászatra, az egészség fenntartására és ápolására. Tornaversenyeken e szempontok fontosságát mindig hangsúlyozta. A tanulónak kedvezményes fürdő-jegyeket eszközölt s behozta a bennlakó tanulóknál a kötelező rendszeres fürdést. A mit a vallás- és közoktatásügyi miniszter az ú. n. játékdélutánokkal tervez, az nálunk már évek óta megvan. Az osztályok egy-egy tanár felügyelete mellett az őszi és tavaszi időkben rendszeresen kijártak a »Kis mezőre«-re játszani.

Internatusunk a mai idők igényeihez mérve primitív és

sok kívánni valót hagy fenn. Ezen az állapoton a rendelkezésére állott csekély eszközökkel igyekezett segíteni. Hogy ezt a kérdést milyen állandóan és mily meleg érdeklődéssel viselte szívéen, legjobban bizonyítja az, hogy két ízben is tárgyalja. Az 1894/95. évi *Éricsitő*-ben *Néhány szó az internatusokról* (3—16. l.), az 1898/99. éviben *Iskoláink reformja és az internatusok* címen ír. A tanítás és nevelés észlelhető hiányainak forrását keresi s a szabad órák laza felügyeletében találja meg. „Mai viszonyaink mellett — úgymond — alig lehet beszélni a szoros értelemben vett iskolai nevelésről, mert a tanulók szabad óráikat szétszórta, legtöbbször idegen családnál töltik, a hol sem kellő gond, néhol kellő értelem és érzék sincs a neveléshez.“ A nevelés közvetlenséget feltételez, a mely párosulva a tanítás által eszközölt közvetett neveléssel válik teljes egészszé. „Létesítsünk internatusokat, hogy a növendékek minden időben együtt s a kellő felügyelet és nevelői hatás alatt legyenek.“ Nem új gondolatok, de nevelésünk bajait gyökerében érintik s állandóan és évről évre ismétli nagy gonddal szerkesztett *Éricsitői*-ben, hogy mennyire szükséges a bejáró tanulóknak minden tekintetben kifogástalan elszállásolása. És életének utolsó heteiben is, többen hallgattuk meleg érdeklődéssel terveit, a melyek arra vonatkoztak, hogy addig is, míg az új iskolában a modern internatus berendeztetik, már a jövő iskolai évben miként szándékozik segíteni a felügyelet mai lazaságán és hiányain.

És itt térek már egyik kedves gondolatára. Az új iskola! Mennyi szeretettel, mennyi odaadással, mekkora lelkesedéssel tárgyalta, védte, oltalmazta, segítette ezt a létesülésében ezer meg ezer akadályal küzködő gondolatot. S mikor az ige már-már testté lenni készül, mikor egy ilyen nagyszabású intézet megfelelő berendezésének nagy munkája az ő vezetésére, erejére, lelkesedésére várt, akkor elhatalmasodik gyenge testén az emésztő baj s itt hagyja tervét félig valósnlva, derékban kettétört fenséges oszlopként.

- A vizsgálatokat egész június 23-ig vezette az ő megszokott rugékonyságával. 24-én gyomrával beteg lett. Az orvosok megvizsgálták s az operatiót feltétlenül szükségesnek mondták ki. 27-én operálták, de reménytelennek jelentették ki életét.

28-án reggel $\frac{1}{2}$ órakor meghalt. 26-án d. u. 5 órakor többünk előtt mondotta vigasztaló szavainkra: Igen, mikor a bizonyítványokat osztjátok, akkor engem is ki fogtok kisérni a temetőbe. Sejtelmes szavai beteljesedtek. Előbb kikisértük őt az örök nyugalom hazájába. Azután bánatos szívvvel kiosztottuk a bizonyítványokat és bezártuk az iskolai évet.

Haláláról a család, a tanári kar, az E. K. Tanács és a kolozsvári tanári kör adtak ki gyászjelentést.

A család gyászjelentése:

Már özvegy Boros Sándorné, szül. Kómis Lujza, a maga s gyermekei: Margit, Laczi és Sanyi; valamint az elhunyt szülői id Boros Sándor és neje szül. Páll Juliánna; testvérek: Boros György, hittanár, ennek neje és gyermekeik, Boros Zsuzsa, férje s gyermekeik, Boros Judith, férje s gyermekeik, Boros Mihály, neje s gyermekeik, Boros Ilona, férje s gyermekei; anyósa: özv. Komis Lászlóné, szül. Almády Juliánna; sógora Kómis Lajos, neje s gyermekeik; Lukácsi József, unokaöccse és nevelt fia nevében a megtört szív legmélyebb fájdalommal tudatja, hogy forrón szeretett férje, a gondos édes atya, a szerető fiu és testvér, vő és sógor, nevelő atya és rokon Boros Sándor, az unitáriusok kolozsvári főiskolájának igazgató tanára, f. hó 28-án reggeli 1 s $\frac{1}{4}$ órakor, életének 37-ik, boldog házasságának 12-ik évében, rövid és súlyos betegség után megszűnt élni. Mintha fényes nappal váratlanul sötét éj borulna a természetre: úgy szakadt rá a gyásznak és fájdalomnak nehéz éjszakája a boldog családra. Fel lett dűlva a szeretetnek és boldogságnak egy paradicsomi kertje s kik arra sirva tekintenek vissza: a gyászoló családdal együtt érzik a nagy veszteséget mindazok, a kik az elhunytban a derék, a munkás, a jellemes, a szívben és lélekben nemes férfit ismerni és becsülni tanulták. Földi része f. hó 29-én d. u. 5 órakor fog az unitáriusok belső-magyar-utcai főiskolájának nagyterméből, koporsója mellett tartandó gyász-ima és beszéd után, a köztemető melletti Fekete Pál-féle sirkertbe kikisértetni és örök nyugalomra helyezettetni. Béke porain! Áldás emléken! Kolozsvárt, 1900. június 28.

A tanári kar gyászjelentése:

A kolozsvári unitárius főiskola tanári kara mély fájdalommal jelenti, hogy a szeretett kartárs, Boros Sándor igazgató tanár, f. évi június hó 28-án reggel $\frac{1}{2}$ órakor, életének 37-ik, tanárkodásának 13-ik, igazgatóságának 7-ik évében, rövid, súlyos betegség után meghalt. Egy munkás és sikerekben gazdag élet szűnt meg az ő halálával. Kartársai egy önzetlen jó

barátot, egyháza és az egész magyar tanügy egy nemes gondolkozású és buzgó munkást veszítettek benne. A halál legszebb terveinek és alkotásainak megvalósulása előtt ragadta ki körünk-ből. Az elhunyt hült tetemeit f. évi június 29-én d. u. 5 órakor fogjuk az unitárius főiskola díszterméből a kolozsvári köztemetőbe örök nyugalomra kísélni. Áldott legyen emléke! Kolozsvár, 1900. június 28-án.

Az E. K. Tanács gyászjelentése:

A magyarországi unitárius egyház Képviselő Tanácsa az egész egyház nevében az egyházat és a tanügyet ért súlyos veszteség érzetével jelenti Boros Sándornak, a kolozsvári főiskola igazgató tanárának, a belső emberek nyugdíjintézeti pénztárnokának és egyházi tanácsosnak folyó évi június 28-án reggel 1 $\frac{1}{4}$ órakor, életének 37-ik évében rövid és súlyos betegség következtében történt elhunytát. Az élet legszebb szakában, a lelki és szellemi kincsekkel gazdag s ezekkel hűen sáfárkodott férfura borítá reá a kérlelhetetlen halál az enyészet gyászfátyolát. Temetése f. hó 29-én d. u. 5 órakor lesz az unitáriusok belsőmagyar-utczai iskolájának nagyterméből. Kolozsvárt, 1800. június hó 28-án.

A kolozsvári tanári kör gyászjelentése:

Az országos középiskolai tanáregyesület kolozsvári köre mély fájdalommal jelenti, hogy szeretett ügyvivő alelnöke Boros Sándor, az unitárius kollegium igazgatója, július 28-án reggel 1 $\frac{1}{4}$ 2 órakor elhunyt. Áldás a szeretett kartárs emlékére! Kolozsvár, 1900. június 28-án.

A ravatal a collegium dísztermében volt felállítva. Temetése 29-én d. u. 5 órakor a város osztatlan részvéte mellett volt. A díszteremben Mózes András lelkész mondotta a következő imádságot:

Oh Isten! végetlen hatalom, élet és halál felett szabados Úr, kit atyánknak ismerünk az élet derűs napjaiban, atyánknak, egyetlen menedékünknek tanultunk ismerni az élet szenvedéseinek nehéz óráiban is, midőn tépett szívvel a vesztes sötét éjjelében bujdosunk, — kinek kezében, hatalmadban van a léte, az idő, enyészet és örökkévalóság s akaratom szerint alakúl és foly annak minden jelensége, — ki bár változhatatlan vagy lényedben és örök s megoszthatatlan egységedben, mégis ott talál téged kereső szívünk a rengő bölcsők szendergése és a koporsók mély síri álma felett.

Gyászba borult szívvel és a vesztes fájdalmával, bús könnyeivel szemünkben keresünk ma tégedet atyánk, Istenünk!

Megrendült kebellem lépök át e hajlék küszöbét s oh mily leverő a szokatlan látvány, a mi itt előnkbe tárul: a tudomány és művelődés templomában a síri néma csend, a derűs ifjuság helyén a gyászba borult könnyező sereg, az oktatás kathedrája helyén a gyászos ravatal s körülötte egy mélyen sebzett bánatos család. — Évzáró ünnepélyt kellene ülnünk, oh nagy Isten, s helyette gyászünnepet ülünk s a kiuek ajkairól évek során gyönyörködve hallottuk egy egy évi pálya bevégződésével a bátorítás, intés, buzdítás lelkes szavait, a jellem és becsületesség útján való kitartás ajánlását, az egyház és haza iránti szeretetre való lelkesítést, bezárva mindezeket az atyai meleg „Isten hozzád“ búcsu szavaival, ma ő, a lelkes vezér hallgat, ő végezte be pályáját, ő távozik tőlünk visszatérés reménye nélkül, ma mi búcsuzunk tőle végleg, örökre a földi életben való találkozáshatásra nézve, s szívünk és lelkünk mély fájdalomra.

Oh Istenünk, atyánk! leveretve vesszük ajkainkra nevedet, mint az édes atyai intés alatt megremegett gyermekek, hogy elzokogva lelkünk igaz fájdalmát, enyhülést, megnyugvást tenálad keressünk s sorsunk bizonytalanságának kínos aggodalma böles intézkedésed hitében merüljön el s oszlojk meg, kiről azt tanúltuk szent igédben, hogyha megversz, meg is vigasztalsz minket: *»a te botod és vesszöd megvigasztal minket.«*

A te vesszöd és botod vert meg minket oh Istenünk, jó atyánk! Súlyos a csapás, melyet ránk bocsátottál, nagy a veszteség, a melylyel meglátogattad egyházunkat, iskolánkat, a tudomány és művelődés bajnok seregét, az ifju nemzedéket, s meglátogattad különösen a gyászban maradott bánatos családot, midőn elvevéd ettől az önfeláldozó, szerető hitvest, a gondos, szerető édes atyát s elvevéd közülünk lelkünk egyik közhasznú, szeretett emberét, a törhetetlen szorgalmú és munkásságú férfit, a tudomány és szellem felavatott bajnokát, a közügyek iránt mélyen érdeklődő egyént, az igazi egyenes és tiszta jellemű pályatársat, igaz barátot.

És a mi fájdalomunkat még inkább neveli, elvevéd oh atyánk! hirtelen, váratlanul, mint midőn „a tiszta égből sújt alá villámod“ s nyomában kiépülhetetlen pusztulás támad, vagy mint midőn az éjszakának hulló csillaga tova tűnik „s szemünk látása a percnyi káprázat után ismét sötét éjbe vész el.“

Megrendítve járta át valónkat oh Istenünk, a rémes hír, mely a gyászos eseményt széthordotta, hitünk perczekig této-vázott, habozott, tépelődött, küzdött önmagában, lelkünk *mint a vész és vihar elől rejtődzó madár*, kerülte a fájdalmas hírnek való meghódolást, oh szerettük -- szerettük volna e hírt, e valót a csalódás hitével felcserélni. S nem lehetett, — a te akaratod,

mely megmásíthatatlan, teljesült, oh atyánk s a nemes férfiú halva fekszik, — s mi a földi élet e kikerülhetetlen révén állunk, hová annyi évezredek óta hajtja örök végzeted ez elmulás, enyészet folyamán az élet viharai által összetördelt hajók roncsalékát. Itt állunk, hol annyi nemes életerő, elhivatás, közhasznú munkásság, szép remény és boldogító álom találta már gyászos végét s hol az egymásért égő szíveket örök itéleted elválasztja. Itt álluuk mélán, leveretve s tudványó lelkünk kérdezősködéseire, hogy miként, hogyan történéthett mindez? — csak egy feleletet találunk: hogy te akarsz oh Isten s akaratodra *egy szempillantás alatt a világosságot sötétség váltja föl s kik tündöklő szövétnekékként jártak sokak előtt, leszállanak a sír sötét éjszakájába.* Te akarsz, s akaratodra elhomályosul az értelem világa, megszűnik a szív dobogása s elnémül az ajkakon a legfénylőbb bölcseség szava is.

Te akartál itt is oh atyánk, s nekünk nincs egyebünk, mint e hithez való fogódzás, mi dön a férfiut siratjuk és temetjük, kit megajándékoztál vala lelkednek drága kincseivel, »*hogy legyen egyike választottaidnak*« s ki a te tőled nyert drága kincset mind szélesebb meg szélesebb körben ragyogtatta, kit lankadatlan buzgalma törhetetlen erővel vitt előbb és előbb az élet nemes kötelmei teljesítésének magasztos terén s az önfeláldozás ritka készségével szolgálta a közügyet: hazájának, egyházának, a művelődésnek és haladásnak szent ügyét. Ki úgyszólván önnönmaga erején vívta ki magának azt a szép magaslatot, honnan lelke világa szétáradott, s forró, baráti nemes szíve, mint egy központ, vonzotta magához a rokonérmelmű szíveket és lelkeket. Nekünk nincs más támaszunk, mint a te akaratodon való megnyugvás, midőn búcsuzunk és válunk a jeles tehetőségű és szép kincsekkel megáldott egyéntől, ki átérezte és megtanulta s életével tanította és hirdette az élet örök igazságát, kétszer kettőjét: hogy a kötelesség teljesítése kizár minden alkuvást, múlasztást magából, és a kit éppen ezért s lelke egyenes és tiszta jellemeért ragaszkodva tisztelt tanártársainak szeretete, bálványolt tanítványainak ragaszkodása. Nekünk nincs és nem marad hátra egyebünk, mely kibékítsen a sorssal és helyzettel, mint akaratod hite, midőn az ő üres és elhagyott helyén lépten-nyomon a szomorú való érzete tör elő s kér magának helyet szívünkben, hogy ő, kit megszoktunk közügyeink minden mozzanatánál ott találni s arra mély és hatós tehetségével befolyani — nincsen többé.

Oh nem zugolódás, nem panasz örök végzeted ellen sorunkat illetőleg, mit lelkünk mély érzetével elmondánk s mi ez üres és fájó szavakban nyert befejezést: *nincsen többé!* Hiszen

nem akarunk hűtlen gyermekeidnek tűnni fel a leggyászosabb koporsó és vesztés mellett is, mert megtanultuk és él lelkünkben az élet borus utjaira nézve a szívek és lelkek számára a te szent fiad által tanított és életével megpecsételt magasztos ima; „*Légyen meg a te szent akaratom!*“ Nem zugolódás, nem panasz szavai ezek s kérünk atyánk Istenünk! te se vedd ugy mindezeket! Hisz ezek az élet bizonytalansága feletti tüprengései a bánatos léleknek, midőn az érzet felkél s némán, hallgatagon kérdezi önmagában, hogy hát ilyen az élet, hogy egyik pillanatban virul, ékeskedik, a másik perczen elborul, elsötétül; annyi hát az élet boldogsága, hogy ma ölelő karjain hordoz s szép reményekben ringat, s holnap már szétfoszlik és megsemmisül, mint az álom, vagy a játszó gyermeknek gyenge játék-kártya vára. Ilyen hát a szívek és lelkek összefűző láncza, hogy ma még szilárd és szétszakíthatatlannak tűnik föl és egy perc alatt már megszakadott a földi életre örökre, összeforraszthatatlanul s vele a legédesebb baráti és családi viszonyok üdv-forrása tűnik el, vagy keseredik meg egy egész életre szólólag. S a lélek e tépelődéseire szolgál feleletül és új bizonyítékul atyánk, Istenünk e gyászos eset, a melylyel intező ujjaid lelkünk szép világát elsötétítik és a mely által újra megörökítéd azt, hogy a te útaid nem olyanok, mint az emberek útai, a te akaratom és intézkedésed megmásíthatatlan, ellenállhatatlan.

A mi lelkünk fel tudja fogni oh véghetetlen hatalom a te teremtő hatalmadat, melylyel a semmiből, miként kezdetben, ma is lételt hozol elő. Mi megtanultuk a földi lét nagy leczkélését, hogy a születés és enyészet kölcsönös cserélődéseiben áll az élet „mint a virág kelyhén ott van a mosoly és hervadás.“ Mi érezzük és tapasztaljuk gondviselésedet, mely kihat a porszemre és fűszálra egyaránt s átölelve tartja a nagy mindenség összes zömét, egyengetve a haladás és tökéletesedés útját mindenhol az e végre elhívott lelkek és szellemek által, kik mint tüzoszlopok s vezérlő szövétnemek állanak a közboldogság felé vezérlő úton s megáldva a szeretet vonzó erejével, ezzel övezik körül az emberiséget „mint a tenger körülövedzik a szigetet“ s oh mekkora fájdmára van az lelkünknek, Istenünk, éles atyánk! hogy az élet e tüzoszlopai is kialusznak, eltűnnek kiváltság nélkül!

Igy aludott ki ez elhívott szolgád életfáklyája is atyánk, korán, váratlanul, legfénylőbb lángjaiban, végig éghetetlenül. Oh pedig mennyire szerette volna még élni, nem önönmagáért, hanem családjáért és nemes eszméinek megvalósíthatásáért, a mihez talán kilátást is nyujthatott neki az általad életünk vég-

határául megjelölt idővel szemben a rövid 37 év, melylyel neki itt kellett hagynia az életet. Mennyire imádtá hű nejét, mennyire bálványozta szeretett gyermekeit, s minő nemes ambícióval és odaadással csüngött hivatásán egyházának, vallásának iskolájának ügyein s ama lelkével összeforrt nemes és magasztos eszmén, melyért annyit fáradozott, tett, hogy az ifjúságot majd ő vezeti az új templomba, a tudományok és ismeretek új csarnokába, az épülés alatt levő iskolába.

S éppen ezért a meghalni kelletés előjeleivel és meg nem menekülhetés érzetével, oh kitudja átérezni és felfogni, hogy minő lehetett az az érzés, melylyel midőn élete megmentése céljából édes övéi köréből elszakítva, ajkaira tolul az övéitől való megválás bánatos kifejezése: soha többé nem térek ide vissza! Minő lehetett az az érzés, melynek hatása alatt bágyadt pillantásai, imádott eszményei, az új épülő és a jelen iskola érzéketlen falain végig vouulnak, vagy midőn a golgothai keserves útján szeretett főpásztorának utjában feltűnt pályatársainak bágyadt keze utolsó Istenhozzádot int. Mily keserves beteljesedése az idegen országba távozó testvérhez játszilag kiejtett jelzetes bucsuvételnek „*majd midőn hazajössz, a temetőben találsz engemet*” Mintha isteni ihletésed sejtelve lett volna ez oh atyánk; lelkében beteljesedett mindenkben, mert akaratom ellenállhatatlan. Mindennek vége van! Felemelted isteni karodat és az utját állotta a nemes lélek szellemszárnyalásának elzártad a működés mezejét, melyen ő oly hasznosan működött.

De midőn ő reá nézve mindennek vége van, s hasztalan és hiábavaló a mi felette való tépelődésünk és aggodalmunk is, egynek még nincs vége és határa és ez a te emberekhez való édes atyai szereteted és jóságod oh jó Istenünk és mi már csak ahhoz folyamodunk s abban bizva kérünk, hogy jöjj el és vedd fel a mi bánatos ügyünket e hit enyhítő karjaira.

Jöjj el és vedd fel bánatos ügyöket legalább is azoknak, kiket e váratlan csapás legérzékenyebben sújtott: az elmaradott bánatos özvegy és az árva gyermekek súlyos sorsát, kiknek rajtad kívül és a szerető szívek és lelkek részvételén kívül senkijük sincs. Vigasztald és enyhítsd te magad azt a mély bánatot és érzékeny csapást, melyre az emberi részvétnak enyhítése és vigasza nincs, azzal a tudattal, hogy te az özvegyek és árvák édes atyja vagy s emeld hitté szívükben és lelkükben s bizonyítsd be velük szemben amaz ígéreted erejét, hogy te, ha mindenek elhagyják is őket, soha sem fogod elhagyni.

Jelenj meg a távolban kesergő bánatos öreg szülőknél bánatuk sötét óráiban, kiknek életük hanyatló korát annyira megkeserítéd az őket oly forrón szerető gyermek elvételével s

add tudtokra nekik, hogy ha a kedves fiokban kincset birtak, és kincset, drága kincset adtak az életnek, az a kincs az övék a síron túl is, ott újra megtalálják, újra bírják s az újrabírás ideje már nincs messze, hisz ők is közel állanak az örökélet kapuja benyílásához, addig pedig te viselj gondot ő reájok.

Jelenj meg s jöjj közel a bánatos testvérek szívéhez és lelkéhez itt és a távolban, hogy isteni fényed jelenléte hitében enyhüljön keservük s a csüggedést és vesztés súlyát a bírás érzetével mérlegelve, ez utóbbiban találja meg a bánat enyhületét és vigaszt, hogy oly drága testvért mondhatának testvéruknak ideiglenesen habár, kit a közszeretet ölelt s kinek sírja felett ő velük együtt a közkegyelet virraszt. Jelenj meg és légy ott annál a pillanatnál, midőn az idegen honban levő testvérnek kell megtudnia a nagy csapást s a testi találkozhatást helyettesítő e lelki és szellemi találkozásánál a testvérelkeknek legyen közvetítő, atyánk a te szellemed, hogy a hit és bizalom, melylyel profétává avattad őt, legyen támasza szolgáltnak a vesztés súlyának szívére nyomulásánál.

Jelenj meg és légy közel a szerető és bánatba merült anyós szívénel, kinek újra szerető karjai és gondjaira kellett bíznia az elhunytnak az ő tőle nyert drága hitvest, illetve gyermeket s családját, s adj lelki és testi erőt, hogy a legmagasztosabb elhivatást, az anyai tisztet, összekötve az édes atyai tisztel, megbirhassa, teljesíthesse, lelkében érezve a Krisztus szavait: *»a ki az én kicsinyeim közül egynek gondját felveszi, az én gondomat veszi fel,«*

Jelenjél meg a közeli és távoli rokonok mindenikénél s adj gyógyírt, enyhületet szíveikre, adj enyhületet, megnyugvást mindnyájuknak, helyére állíts az ő lelkéhez és szívéhez hasonló szívet és lelket, a pályatársaknak adj az ő szellemével bíró pályatársat, az ifjuságnak élére az ő erényeivel és jó lelkével megáldott vezért, ő neki, az elhunytnek adj csendes nyugodalmat, nekünk pedig maradjon a te isteni vezérlő gondviselésed. A Jézus nevében kérünk, hallgass meg. Ámen.

Utána Dr. Gál Kelemen tanár búcsuztatta el az iskolától a következő beszéddel:

Mélyen megrendülve állok meg e koporsó előtt, mert a halál egy erős kapesot szakított szét, a mely a megboldogultat az iskolához kapcsolta. Egész lénye a maga tartalmasságával két részre oszlott Egyik rész a családját, a másik az iskolát illette. Szívének minden dobbanása, lelkének minden ereje, agyának minden gondolata e két oltár körül csoportosult. Ha fejében megfogamzott két gondolat, az egyik bizonyosan az isko-

lára vonatkozott. Ha szive hevesebben vert, az vagy családját, vagy az iskolát illette. Egész lénye összeforrt az iskolával. Ez alma mater érdeke az ő érdeke volt; e megszentelt falak sérelme őt is egész szive mélyéig sértette. Ha dicsőség érte, ő is részt kért a dicsőség feletti örömből. Ha az iskolának öröme volt együtt örvendett vele, ha bánata volt, ő is búslakodott

Azonosította magát teljesen ez iskolával. Csoda-e hát, ha őt orozslánrész illeti meg abból a sikerből, melyet ez az intézet az utóbbi időben az illetékes körök ítélete szerint elért? Csoda-e hát, ha az iskola öröme az övé is volt, bánata őt is busította? S csoda-e, ha tanítványai és mi, kartársai, fájdalomtól sajgó szívvvel álljuk körül ravatalát s aggódó félelemmel kérdezzük: miért hagyta itt minket? S lesz-e vajjon méltó követőd, ki a magad választotta vezérelvek mellett hiven kitartva, az általad tört úton haladva, zászlódat a már elért magaslaton megoltalmazza és diadalra vezesse?

Szétszakadt a kapocs lelked sugallatai és ez iskola között. Elpihent már az az erő, a mely minden lépésedben sarkallt. A te folyton tervelgető agyad megszűnt már működni. A te munkás kezeid, a melyek nyugalmukat a munkában keresték, lehányatlottak. Nyugvó ponthoz értél pályádon, a mely a nyugalmat nem ismerte, s nekünk és tanítványaidnak a gondviselés szomorú alkalmat nyújtott, hogy elmélkedjünk arról a veszteségről, a mely minket, az iskolát ért

Nem ismerek szebb és eszményibb életpályát, mint a szegénysorsú születés számtalan akadályaival küzködve felemelkedni egy egyetemes életelv eszményi magaslatára s onnan a közművelődés és általános boldogság előhaladására muukálni. Ő már fölemelkedett e magaslatra. Munkálkodásának már a kezdetén bebizonyult, hogy nagy tehetsége, rugalmas akaratereje és fáradhatatlan munkássága nagyobb és szélesebb tért vár az erő kifejtésére. A legszebb jelek között indult meg e szélesebb körü pályája; eszményi, nagy és nemes czélokot tűzött ki magának. Ez iskola föllendítése és fölvirágoztatása körrü mozgott minden munkássága. S az ő egyenes baráti őszinteségével, ha kellett: a hatalom rideg szavával meg tudott minket nyerni tervei, szándékai híveinek. Tisztelte és megbecsülte e százados multtal és hosszú dicsőséggel bíró intézet történelmi traditióit. Megbecsülte és kimélte a jót, ha a multból szállt is ránk. De belátta, hogy a siker, haladás és élet a mozgás nyilvánulásaiban áll. És azért hirdette szóval és tettel, magán és hivatalos érintkezésben, hogy iskolánk intézményeit nem szabad megsontosodni hagynunk, hanem a korszellem irányának és az általános fejlődés haladásának megfelelő korszerű reformokkal kell pótolni.

Nem szerette az újat és nem sűrgette azt, csak azért, mert új. Hanem mély bepillantással mindig meg tudta ragadni épen azt, a mi a mi sajátos viszonyainkba épen beletalál. Nagy és sikereiben eléggé nem méltányolható volt ez a munka. Mert ez intézet történetében forduló pontot jelent ez a korszak.

Az átmeneti korok pedig mindig rejtenek magukban olyan jeleket és symptomákat, a melyek az egységes kifejlődésnek utját szokták állani. Nálunk ez az átmenet simán, veszélyes fordulatok és nagyobb convulsiók nélkül történt. S hogy ez így történt, annak érdeméből a megboldogultnak megint orosz-lánrész jut.

Azt a szeretetet, a melyet édes szülőid ajkairól szíttál magadba, megosztottad családod és ez iskola között. Azt a munkás gyorsaságot, a melyet öröklött véred hozott magával, átöntötted ez iskola vérkeringésébe. Milyen sokat gondoltál, terveztél e rövid 7 év alatt, milyen sok terved valósult s mennyit fujt el a halál lehellete! Mennyi félbeszakadt terv és valószínűságtalan gondolatot rejt e koporsó! Hányszor hallottuk most már néma ajkaidról a szeretet, a jóindulat szavait e százados emlékektől megszentelt falak között. Hányszor gyűltünk össze ide, hogy meghallgassuk tanácsaidat és útasításaidat, lelkesedést merítsünk munkára és kitartásra buzdító szavaidból! Hányszor éreztük mi és az ifjuság a te szereteted melegét s élveztük a te munkásságod eredményeit.

S most ime összegyűltünk ide, nem azért, hogy valamely újabb tervedet, vagy valamely nagyratörő álmodat meghallgassuk, hanem hogy búcsút vegyünk tőled itt, oly sok és szép sikered színhelyén. Összegyűltünk, hogy megállva koporsód előtt, példányképül vegyük életedet, melynek egy percze sem mult el munkátlanul, melynek minden gondolata valamely hasznos terv megvalósítására irányult. Valóban a te életed a munka apotheosisa. Te ismerted és teljesen felfogtad azokuak a szavakuak jelentőségét, melyeket korunk egyik nagy szellemi harczoza (Zola) egy alkalommal az ifjuság előtt mondott: *Nem ismerek szebb imádságot a munkánál.* S ha végig tekintek rövid, de fáradhatatlan munkásságban, lankadatlan kitartásban mindig csak ez iskola sorsáért küzdő életeden, e szavakat megvalósulva látom. Hányszor mentél haza e falak közül a munkától kifáradt testtel és elkábult aggyal, azt forgatva gondolatodban, hogy a holnap mi munkát hoz s mit adj te magad hozzá! Hányszor örvendeztünk együtt mi, kartársaid, ez iskola föllendítésére irányuló terveid valósulásán! — Hányszor hallottad a kapott elismerés után lelkiismereted megnyugtató szavát!

S most mindennek vége!

Nem bátorítasz többé, ha ellenséges sors ez intézet boldogulása ellen szegődik. Kiestek egykor erős, most ellankadt kezeidből az irányító kormányzás eszközei Munkás kezeid és folyton tervelő agyad épen a legszebb munka közben veszítik el erejüket. Sok gondolatodat valósítottad; sok szép alkotásod fogja hirdetni az unitárius utókornak emlékedet. S most a legnagyobb és a legszebb terved valósulása előtt, a melyért oly nemes és önzetlen lendülettel harcoltál, kell elveszitenünk téged, a kit már lelkünk örömeivel és büszkeségével láttunk diszes, új iskolánk belső életének kialakításában vezérként előlhaladni. Benned bízunk e szép, nagy, de nehéz feladat megoldásában, hogy te diadalmasan fogsz megküzdeni az akadályokkal. S ime füstbe ment reményünk. S az fájhat neked is, hogy nem láthattad munkájában azt az iskolát, melynek létesítéséért egész valód legjobb erőit, lelked minden gondolatát, szived minden sugallatát harcza állítottad.

Elszakadt az a kapocs, a mely tégedet ez iskolához fűzött. De van még egy szent közösség, melyen a halálnak nincs hatalma. Van egy erősebb, magasabb hatalom, mint a halál. »*Az emlékezet az egyetlen paradicsom, melyből ki nem űzethetünk.*« Ha az örök élet derült birodalmában, hol fáradt lényed már nyugalmat talált, szellemed elmélkedni fog földi pályád felett, ne essél kétségbe „iskolád“ jövője felett. Bizzál abban, hogy megértettük életed nagy céljait s azokat igyekezni fogunk valósítani. Ebben a törekvésünkben fog tovább élni emléked. Ebben lesz a te lényed halhatatlan. — Ha majd a késő kor tudósa kutatni fogja iskolánknak, e drága kincsünknek, történelmét, a te alkotásaidban, a te vezetésedben fogja megtalálni azokat az elemeket, a melyek a siker, a virágzás kellékei. Drága emlékedet hiven megőrizzük, midőn iskolánk életének szervei között kifejlesztjük, kidomborítjuk ez elemeket. Nyugodj meg ez intézetnek, szived bálványának, sorsán. Nagy munkád ez iskola életében, ugyanazzal a lelkesedéssel, ugyanazzal a buzgósággal, ha nem is a te nagy lelked erejével, tovább fog folyni s így életed, a mely egy félbeszakadt nagy alkotás benyomását teszi, a jövő törekvéseivel és buzgóságával, beteljesül és elnyeri „az örök élet koronáját“ Ezzel a fogadalommal, ezzel a hittel kísérünk ki utoljára e neked s nekünk is oly drága falak közül

Nyugodj csendesen, álmaid legyenek kellemesek, Isten veled, édes, jó barátom!

A sirnál Gálfi Lőrincz tanár beszélt:

Kedves kartárs, Isten veled, Isten veled örökre. Még el se

bucsuztál és mégis itt hagytál. Sirunk a sírodnál, mert te megérdemled, sirunk koporsódnál, mert ezzel enyhítjük szívünk fájdalmát, mely nem oly kegyetlen, a míg szemléljük, nem is okozóját, csak a koporsóját. Mint nyári mezőre jön a sötét felleg, úgy jött betegséged s mint a sujtó villám arató gazdára, úgy jött a halálad. Sirunk koporsódnál és elgondolkozunk az embernek sorsán, mely oly érthetetlen, mely oly bizonytalan, mely oly megfeszíthetetlen s annyiszor kegyetlen. Mért mentél el tőlünk, kiket úgy szerettél? Mért hagytad itt mindazt, mikért lelkesültél? Hol vannak vágyaid és szép reményeid, a melyek biztattak, a melyek éltettek? Tán nem teljesültek? Hát alkotásaid, melyeket már láttál, hát azok a tervek, a miket csak vártunk, nem elég erősek a halállal szemben? Sirunk a sírodnál és elgondolkozunk. Mért van, hogy a villám sújt az ép tölgyre is és nem keresi ki az elaggott törzset? Mért van, hogy a sas is, mely repül magasan, lehull s vissza nem tér kicsiny fiaihoz? Sirunk a sírodnál és elgondolkozunk. . . . Mond meg enyhe szellő, a mely itt ellebbensz, ennyi sírhant között van-e bár csak egy is, a mely oly szomorú, a mely oly kegyetlen, mint a mélyen ez lesz? Kérdezünk, kérdezünk, de felelet nincsen, csak a könnyeinkben, lelkünk sejtelmében, csak a nagy Istenben! Isten legyen veled, te drága halottunk! Legyen álmód édes, legyen hantod könnyű. Emléked szent léssen S ha te letekintesz síron túlról hozzánk, tekints le és nézd meg, vágyad teljesült-e? Nézz el gyakran hozzánk. Isten legyen veled! Isten legyen veled!

Utána a kolozsvári tanári kör nevében dr. Erdélyi Károly a róm. kath. főgymn. igazgatója, a következő beszédet mondotta:
Mélyen tisztelt gyászoló közönség!

A kolozsvári tanári kör nevében szólalok meg, hogy méltó gyászunknak adjak kifejezést jeles alelnökünk megdöbbentő és váratlan halála fölött. Nem találom kellő szavakat azon mélységes fájdalom rajzolására, a mely mindnyájunk kebelét általgátta, a midőn a gyász híradásunkra jutott. Mért sokat, igen sokat veszítettünk az elhunytban és a váratlan csapás alatt lelkünk szárnyai megernyedtek és csüggedés szállta meg szívünket az élet virágában levő férfinak elhunyt felett. Egy teljes munkaerejében levő férfiú dőlt ki; egy hatalmas tölgy hült a porba; egy kiszámíthatlan, kaján ellenség ront a szeretet lakára és megöli a lelkes család fejét. . . . Micsoda szörnyű, szívtelen hatalom leselkedik az emberre, örömeire, reményeire, büszke terveire? A föld szülöttei csak játékszerei az ismeretlen ellenségnek? Igaz-e hát, a mit derült, ragyogó ég alatt is hitt egy lelkes

nép? Mi vagyunk, mi emberek, kik az istenek ellen kiszállanak? Megközelíthetetlenül, a csillagokhoz hasonlóan a tellegeken keresztül mosolyogva. nézik az istenek a világ sorsát és azt játszva intézik egy lehellettel. Büszke a férfi, viharedzett és megszokta a diadalt, kemény mint a szikla, az akarata aczél; de az Istenek titkos keze megérint könnyedén s aczélkarja lehanyatlik, szemének villáma könybe olvad. . . . Letarolt virág gyanánt hanyatlik a földre. . . . *Istenem, ez hát az élet?* Mennyi értelmes szorgalom maradt gyümölcstelenül elhunytoddal, kedves halottunk! Mennyi örökös gond szállt veled a könyörtelen sirba! Hazafias hévben égő agygyal nem szövöd többé lelked álmait, nem gyönyörködöl többé a vezetésed alatt lelkesen munkálkodó társakban, az érted rajongó ifjúságban, a szerető hitvesben, zsenge gyermekeidben, mikor az értelem világossága föl-fölcsillan bennök . . . *Oda van életed gyönyörűségés sikereiben olyan gazdag nyara.*

De keresztény lélekkel nem szállunk pörbe az Istennel. Megnyugszunk az Uristennek rendelésein. Sajgó fájdalommal mondunk neked búcsut. Ember sorsa a halál és téled megvalni különösen fájdalmas. S annyi gyötrő gondolat közepette vigasztalás az a tiednek, vigasz nekünk, hogy örökre mint teljes, munkás, virágzó férfi élsz hű emlékezetünkben. A ki ruhazza a mezők liliomait, föl fogja ékesíteni lelked legszebb reményeit, gyermekeidet, a kiknek örökre ideálja lész. S jövő nemzedékek is fogják áldani munkás, értelmes kezedet. Isten veled! Áldás kísérje útadat! ki annyi szeretetet ápoltál, annyi könnyet fölszárítottál, annyi igaz baráti kezet szoríthattál: legyen neked könnyű a föld, és érezd, hogy most nyugodtan pihensz. Isten veled!

És végül az ifjúság bánatát és veszteségét Gálfi Zsigmond, iskola-főnök tolmácsolta e szavakkal:

Még egy búcsu-szót tanítványaidtól felejthetetlen, drága igazgatónk Elnémul a szó ajkamon, nem tudok méltó kifejezést adni háborgó érzelmeimnek, midőn egykori tanítványaid és főiskolánk jelenlegi ifjúsága nevében mondok neked búcsut utolsó földi útagon. Hogy miért kellett neked ily korán e földi életet, hol, mint e társadalom egyik hasznos tagja oly szép hivatást töltöttél be, -- a lángoló szeretet és hála, mely hozzád fűzött -- nem engedik megértenünk! Miért szünt meg dobogni azon szív, mely családtagjain kívül, -- kiket oly nagyon szeretett, -- annyi küzdő ifju boldogságáért lángolt?! Miért hült ki az agy, mely a tudomány ismereteivel annyi ifju lelket táplált? Szívünk verése megáll e gondolatnál, s egyedül Isten

gondviselésében talál enyhületet háborgó lelkünk. Te tudod óh mindenható Isten, miért hívtad el őt közülünk. Bár könyár borítja arcunkat, bár özönnel omlik szívünknek keserve a nagy veszteség miatt, megnyugszunk mégis a Te bölcs végzéseden. Hisz az elhunytnak emléke élui fog szívünkben örökké! A szeretet melege, melylyel oly sokszor elárasztott, s a mely még szigorán is átragyogott, — lelkünkben él!! Áldott! áldott legyen emléked örökké!! Im kesergve állunk sirod fölött s borzadva szemléljük a tátongó mélységet, mely elnyelni készül porrészedet. Szívünk vérzik a gondolattól, hogy téged elveszítettünk s el kel válni tőled! — Elválunk, elválunk, mert életünk int; de nem feledünk el, igaz szeretetünk örzi emlékedet! Legyen boldogságod teljes a mennyekben!! Isten legyen veled!!

Dr. Gál Kelemen.

Boros György kitüntetése.

Ferencz József unitárius püspök John Fretwelltől, az amerikai unitárius társulat titkárától a következő levelet kapta:

65 College St., Providence, Rhode Island
U. S. A. 28 Juni 1900.

Örülök, hogy értesíthetem Önt, hogy Amerika legnagyobb egyeteme (Harvard-University, Cambridge, Boston mellett, Massachusetts államban) magyar polgártársai egyikét ritka kitüntetésben részesítette. „Boros György úr, a kolozsvári theologiai intézet dekánja, tanár, szerkesztő, író, a kolozsvári városi képviselő tagja, a magyarországi unitárius egyház képviselő-tanácsának tagja, s mint minden polgártársa, a gondolatszabadság egyik képviselője“ (igy szól a kinevezési diplomája) tiszteletbeli theologiai doktorrá (doctor divinitatis honoris causa) nevezte ki.

Csak 10 kitüntetés adatott összesen és Boros tanár úr az egyetlen az összes európai képviselők között, a kik az amerikai unitárius társulat 75 évi fennállásának ünnepélyén jelen voltak, a kinek ily nagy kitüntetést adtak. Az egyetlen külföldi Boros uron kívül, a ki tiszteletbeli doktori czimmal tüntettetett ki, Ő Felségének, Viktória angol királynőnek követe volt: br. Puncéfote of Preston, „szívesen fogadott képviselője annak a népnek, a kinek Amerika legjobb véré, legnemesebb gondolkodásmódját, a közszabadság és az általános jogszolgáltatás eszmé-

nyeit köszöni,“ a ki Boros úrral egyidőben a Harvard-egyetemtől tiszteletbeli jog-doktorrá neveztetett ki

Ez a Boros tanárt ért kitüntetés nemcsak egyéniségének és az általa képviselt egyháznak szól, a mely 332 éven át a vallásszabadság ügyét fenntartotta, hanem az egész magyar nemzetnek, a mely most Ferencz József királya alatt e szabadságot élvezzi.

A többi nyolcz ur, a kik kitüntetést kaptak, báró Briggs, Wheeler, Knocolton, Welch, Parks, Frissel, Stevens, Hanna mind amerikai polgárok.

Boros tanár ur a szövetség fővárosában, Washingtonban és több más városban prédikált, a többek között a providence-i First Congregationalist Church-ben, a hol a Richmond család házában lakott. 1874-ben általam ugyanebben a templomban tartott beszéd után történt, hogy a néhai Richmond Anna asszony a kolozsvári unitárius főiskola részére 25,000 koronát adott és azóta a család más tagjai ezt a kis tőkét 27096 koronával növelték.

Egy másik alapítványra, a melyet ugyanazon időben tettem, mások 25408 koronát adtak és Boros ur egyik beszédje után Meadvilleben, Pennsylvaniában Huidekoopër asszony 5000 koronát adott ugyanazon célra.

A gazdag magánosok itt általában szokva vannak a népmiveltség palotái számára adni azt, a mit Európa fejedelmei saját palotáikra fordítanak. A mult évben 5,500,000 korona gyűjtetett össze a tanerők fizetésének javítására, a mi providence-i kis egyetemünkön, nyilvános gyűjtés utján. A mi szabad népkönyvtárunk részére városunk unitáriusai egyedül 1.885,000 koronát adtak és azóta F. N. Brown egy millió koronát adott ugyanazon célra. Fájdalom, ezelőtt egy néhány héttel meghalt 38. életévében és most értesülünk, hogy ezen kívül az ő rendkívül becses magánkönyvtárát 3,250,000 korona pénztökével együtt az államnak hagyta

Ennyit köztársaságunk legkisebb államáról, melynek népessége nincs egészen 400,000 lélek.

Reméltük, hogy nemcsak Boros urat, hanem Bedő államtitkár urat is látni fogjuk. Sokat tanulhatnánk tőle a fontos,

de nálunk nagyon elhanyagolt erdöművelés terén. Remélhetőleg később fog jönni.

Abban a reményben, hogy jövőben a magyar culturalis élet más képviselői is meg fogják látogatni a mi egyházainkat és egyetemeinket, vagyok kiváló tisztelettel

John Fretwell.

Kovács János tanár Fiumében.

A Kolozsvárt megjelenő »*Ellenzék*«-ből vesszük át a következő sorokat: Kovács János unitárius gymnasiumi tanár hetek óta Fiumében tartozkodik dr. Chester Ferencz tanár, az egyesült államok főkonzuljának társaságában. A jeles tanárt és társát gr. Szapáry László kormányzó meghívta mindazokra az ünnepekre, a melyeket a Fiumében időzött angol vendégek tiszteletére rendeztek. Kovács János, ki, mint tudjuk, éveket töltött Angliában és Amerikában s az angol nyelvet úgy beszéli, mint anyanyelvét, magyar ügyünknek nagy hasznára volt az angol vendégek között. Viszonyainkat ugyanis tüzetesen ismertette az angol vendégekkel.

A Fiumében megjelenő *Magyar Tengerpart* is foglalkozik a Kovács János tanár fumei szereplésével. Erről a többek között a következőket írja:

— *The Lord of the Sea*. Ezzel a címmel jelent meg lapunk vasárnapi külön számának a vezércikke, mely rendkívül jó hatást keltett az angol tengerészek körében. Mint budapesti lapok sürgönyeiben olvassuk, többen a tisztek közül megtáviratozták a cikk kivonatát Londonba. A lendületes cikk Kovács János főgymnasiumi tanár fordítása, ki jelenleg városunkban időzik. Az ismert nevű professzor, ki néhány év előtt Amerikában az erdélyi unitárius egyház érdekében felolvasásokat tartott, kiváló angol barát, s érzelmeinek nemcsak lapunkban, hanem élőszóval is kifejezést adott az admirál hajón, hol a tisztek kitüntető előzékenységgel fogadták és megvendégelték. Kovács János tanárnak az angol nemzetre mondott toasztja viharos tetszést keltett a hajó tisztjei és legénysége körében.

Mindenesetre örülhetünk, ha egy kolozsvári tanügyi férfiú ily szép sikerrel járul hozzá ahhoz, hogy a nagy és hatalmas angol nemzet rokonszenvét nemzetünk iránt erősítsük.

Az amerikai unitárius Társulat gyűlései.

Tudósítás Boros Györgytől.

Kedves barátom! Május 18-án délelőtt megérkeztem Bostonba szerencsésen és egy csendes tengeri út emlékeivel. Az oceán csodás fönsége, a hajói élet sajátos egyhangúsága nagyon érdekesen elfoglalják a hegyi vidék lakóját, de mégis mindig kérdezi, hány mérföld van még hátra a 3000-ból? Bostonban Dr. Lyon barátunk várt, kit a bölöni zsinaton megismertünk volt. Elképzelheted, mily fölséges érzés, ha a víz és ember két ismeretlen oceánja választójánál egy ismert arcz és barátságos hang fogad. Az első nap arra szolgált, hogy magamhoz térjek. Az amerikai unitárius Társulat szép helyiségébe mentünk, a hol a titkár Dr. Eliot Sámuel, Fox a s. titkár, Close kisasszony a posta, köuyvforgalom stb. vezetője és számos lelkész fogadott, a kik készültek a nagy ünnepre. Eliot, ki most már a társulat elnöke egy kedves, szellemes férfi. Imponáló magas alak, értelmes, szabályos arcz, határozott kifejezés, vegyülve élénk humorral. 36 év körüli ifju ember még, de e gyűlés előkészítésében oly sikert ért el, hogy a Társulat eltért 75 éves gyakorlatától s őt, a papi embert választotta az elnöki székbe, hol eddig csak világi ember ült. Róla különben még többször meg fogok emlékezni, valamint az említettekről is.

A következő szombat napon én is, mint a többi követ, vasárnapra készültem. A nagyobb templomokban a külföldi és más kevésbé ismert lelkészek prédikáltak a délelőtti istentiszteleten. Én a Lyon templomában, Brooklineban. Igen kényelmes és kedves berendezésű, szép és nagy templom, melyről sok érdekes vonást írhatnak, de máskorra hagyom. Csupán azt említem meg, hogy „őseink“ volt beszédem tárgya. A templomozás végeztével a férfiak és nők kiváló érdeklődést tanúsítottak nemcsak a pap, hanem és főleg a magyar unitárius egyház iránt. Sokszor kellett hallanom a két hónap alatt, hogy „nem is hittem volna, hogy Magyarországon oly régóta vannak és anynyian vannak az unitáriusok.“ Dr. Lyon kívánságára beszéltem a vasárnapi iskolában is, bemutatván egy Berde-czipót, melyet magammal hoztam, mint remek illusztrációját a magyar unitárius jótékonyságnak és a tanulói életnek. Rendkívül érdekelt a gyermekeket az a kis barna kenyér, s azok a tanulók, a kik még álmodni sem látnak arról a kényelmes életről, a mit ezek a gyermekek itt állandóan élveznek. Dr. Lyon a gyermekek nevében megígérte, hogy majd az őszön meg fognak emlékezni a főiskolai vasárnapi iskoláról.

Az A. U. Társulat jubiláris ünnepélyét általános vonásokban négy csoportra oszthatom: Istentisztelet, nők, ifjak és a Társulat ünnepélyei.

Az istenitiszteleet első részéről már szoltam. Este $\frac{1}{2}$ 8-kor a Dr. Hale templomban és a King's chapelben volt templomozás. Négy legkiválóbb papunk tartott beszédet. Én a Dr. Hale templomába mentem, mivel ott Dr. Hale is beszélt. Ő a lelkészek seniora, igen nagybecsült ember, de a mellett a szónokok között ő volt az egyedüli, a ki hazánkban is járt s így engemet kettős vonzó erő irányított templomába. Dr. Slicer new yorki lelkész volt a másik szónok. Mindketten az unitárizmus történelmét és kiváló hatását ecsetelték rendkívüli szónoki erővel. A gyönyörű nagy templom tömve volt. Templomozás után megismerkedtem a szónokokkal, s többekkel. Dr. Hale úgy fogadott, mintha régi ismerősök lettünk volna, a mi onnan ered, hogy 1873-ban Budapesten járt volt s ott igen kedves emlékeket szerzett a mi unitáriusainkkal való érintkezése alatt. Különösen Orbán Balázst emlegette, a ki csak akkortájban lett volt unitárius s mint igen lelkes ember és jó angol megnyerte Dr. Halet. Minden gyűlés, minden ebéd vagy vacsora imával s legtöbbször beszéddel és mindíg énekkel kezdődött, Meglepő, hogy ezek a puritán amerikaiak mennyire hiven megtartják a buzgóság óráit!

A nők nemzeti „egyesületének“ ünnepélye hétfőn tartott. A legtágasabb, az u. n. 1-ső templomot választották a gyűlés helyéül. Olyan tömötséget, a milyen abban a templomban volt, mi csak zsinatainkon látunk. 20—25 férfi lehetett jelen, a többi mind nő és mind unitárius. Azt hiszem, s mások is így számították, voltak kétezeren. Megmondottam ott is, s itt is be kell vallanom, hogy ily népes és ily nagyszabású női gyűlést még sehol sem láttam. Meg aztán az a határtalan nagy érdeklődés, buzgóság és lelkesedés, a mely ezt a gyűlést elárasztotta, legfennebb egy-egy márczius 15-iki ifjúsági gyűlésen észlelhető. A „Woman's Alliance“ 1880-ban alakult s főleg 8 év óta fejt ki nagy buzgalmat az unitárius egyházban és ma már oly befolyású valóságos nagy hatalom, hogy a nők hajlandók a Társulat elébe helyezni s a férfiak kénytelenek bevallani, hogy ez a női egyesület az unitárius szellem ébresztése és terjesztése érdekében határtalan nagy munkát végzett és végez mindennap. Flnöke az „Édes otthon“ szerzőjének, Gowett Vilmosnak a nővére, Mrs. Wells asszony volt, kinek fölkérésére beszédet tartottam én is, mint a Dávid Ferencz Egylet titkára és az egyleti választmány nőtagjainak a tolmácsa. Püspöknénk s még egy pár választmányi tag arczképét, a magyar unitárius női imakönyvet (Szivemet hozzád emelem) átadtam az Egyesületnek. Az utóbbinak az az érdekes része volt, hogy a táblája a D. F. E. választmánya egyik tagjának Boros Györgynének

kézimunkája volt. Minden várakozáson fölül jól hatott a nőkre a magyar nők gyöngéd figyelme annyira, hogy ennek a révén valahol megfordultam, mindenütt ismerőse találtam. Nyilván való, hogy ők ismertek föl engemet, mert én csak a gyűlést láttam és a kiket külön bemutattak. Meg kell említnem azt is, hogy haza jövő utamban Brooklynban meglátogattam Dix asszonyt, ki az Alliance rendes elnöke. Igen szívesen fogadott és örvendett a személyes találkozásnak.

Az ifjak gyűlése szintén rendkívül népes és oly élénk volt, a melyet csak ifjak tudnak teremteni. Két ezren felül voltak jelen. Külön szándékozom foglalkozni az ifjakkal.

A nagygyűlés kedden kezdődött a Tremont Templeben. Óriási terem. Csak a karzatokon két ezernél több ember foglalhat helyet és a legtávolabbi egy-két sort kivéve minden hely teljesen zsúfolva volt. Csak itt lehetett észlelni, mily rendkívüli nagy intelligenciából áll az amerikai unitárius egyház. Az amerikai társadalomnak a valódi créme-je foglalt el itt minden helyet. Igazi lelkesedés, nemes érdeklődés sugárzott minden arczról. A fő vonzóerő az emelvényen volt, a hol az egyház amerikai és külföldi képviselői foglaltak helyet: Angliából Bowie, az unitárius társulat titkára, Pritchess kisasszony és testvére, Japánból: Hirai Kinza, Tokio városból: a német protestáns unió nevében Oppert Gusztáv Berlinből; a Szabad Keresztény Egyház részéről Hocart Jakab lelkész Brüsseltől, az indiai Brahmo Somaj részéről: Mozoomdar P. C. Babú Calcutta-ból. A magyar unitárius egyház képviselője e sorok írója. Ezek voltak a hivatalos követek, de ezenkívül még több külföldi volt annyira, hogy az idegen országiak száma 25 volt.

A fennebbi sorokat Providenceben a Richmond család ősi házánál irtam, de ott időzésemet meg kellett rövidítnem egy nappal s ezt a levelet félbe kellett hagynom. Bár ne kellett volna, mert most itt a hajón oly fölötte nehéz nekem a munka. Ne gondold, hogy testi beteg vagyok. Hiszen kellemetlen és kínos is, hej, de mi az az én betegségemhez mérten, a mit ti már talán feledni kezdettetek, szegény Boros Sándor halálát én csak itt a hajóra fölszállva tudtam meg feleségem leveléből. Ha elgondolod az idegenből hazatérő lelki állapotát, ha eszedbe jut, mily izgalomban tartják az utast az utolsó napok. A remény, a vágy, hogy egyszer még újra láthatd mindazokat, a kiket szerettél és az a titkos aggodalom, hogy hátha a feneketlen óriáson baj ér, mindezek fölkorbácsolják idegeidet és a hazai levélből biztatás helyett egy teljesen váratlan, egy hihetetlen hír: egy ifju, egy munkás ember, egy férj, egy édes apa, a testvér halálának hire lep meg. Oh ez nem meglepés, ez

villámsujtás, ez lék a megterhelt hajó oldalán, ez méreg az élet vizébe. De a mit nem tehettem akkor a minden óra zajában és zaklatásai között, azt meg kell tennem most a kötelesség hajthatlan rendelete értelmében. A többi, az a mi egyéni, nem érdekli a szünetlenül hullámzó világot. Mit törődik ez az oczeán azzal, hogy narancs héjat dobna-e belé, vagy egy kis gyermek hulláját bocsátják alája tengeri temetés üzleti pompájával. Itt még ezer súlyedő utas jajja sem hallszik tovább öt mértföldnél s ott sem hallja seuki, mert a tenger lakósaai előtt közönséges dolog, a tenger utasai pedig kerülik egymást, nehogy az éj homályában vagy a párák ködében összeütközzenek s egy újabb temetést rendezzenek. Bocsásson meg a kedves olvasó ezért a kitérésért, a mely indokolása a következők hiányainak.

(Folyt. köv.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Boros Sándor halála alkalmából a tanári kar elhatározta, hogy koszorú megváltás czimén egy az ő nevét viselő alapot fog gyűjteni. Az alapra begyűlt eddig 681 kor. 26 fillér. A kik ezen a módon öhajtják a megboldogult emlékét megőrizni és megtisztelni, szives adományokat küldjék dr. Nyiredy Géza tanár nevére.

A Boros Sándor elhalálozásával megüresedett belső emberi nyugdíjintézeti pénztárnoki állás ideiglenesen Csifó Salamon egyházi és püspöki titkárra bízott megkettőzött fizetéssel. Az igazgatói teendők végzésével ideiglenesen dr. Nyiredy Géza tanár bízott meg s az igazgatói iroda átadására és átvételére a család részéről képviselő kéretett fel s az egyház részéről Kozma Ferenc iskolai felügyelő gondnok elnöklete alatt egy bizottság küldetett ki.

A halálozás által megüresedett mennyiségtan-természettudományi tanszékre pályázat iratott ki. A kolozsvári főgymnasiumnál a magyarlatinnyelvi h. tanári szék Márkos Albert tanárjelölttel, a mennyiségtan-természettudományi h. tanári szék Major Sándor tanárjelölttel tölthetett be. Pálfi Márton okleveles tanár kérése felterjesztetett a Vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz, hogy öt rendes tanárnak a magyarlatin tanszékre kinevezni méltóztassék.

— **Az új collegium** építése serényen foly és halad előre. A mikor e sorokat írjuk, már megkezdtek a második emelet falainak felhuzását. A mint építés közben lehet látni a dolgokat, az udvar szűk lesz és sötét s nem lesz elég levegője. A főhomlokzat felől eső folyósók is legalább most sötéteknek látszanak. Attól tartunk, hogy az alsóbb és sötétebb részekben nappal is világitani kell majd. Szeptember elejére készen lesz az épület s akkor majd a fedélzet föltevéséhez kezhetnek.

— **Gálfi Zsigmond** volt iskola-főnök hódmezővásárhelyi lelkeszi állomását f. hó 22-én foglalta el. A részletekről nem kaptunk tudósítást. Szerencsét, sikeres működést kívánunk az új lelkesznek!

— **A kolozsvári unitárius leány-iskola** a jelen tanévben a Berde-utczában díszes új helyiséget kapott. Az iskola létszáma az utóbbi időben folyto-

nosan gyarapodott, a jelen tanévben 91 volt a létszám. A régi helyiséget az új gymnasium épülete vette el. A mostani helyiség eléggé alkalmas a továbbfejlesztésre. Az iskola berendezése különben jelenben is megfelel teljesen az igényeknek.

— **A családi törzskönyvi ivatek** az egyházközségek részére elkészültek. A törzskönyveket a lelkészek jövő 1901. év jan. 1-ig össze kell hogy állítsák, hogy akkor az adatok az egyházi felsőbb hatóság rendelkezésére állhassanak. Az ivateket az Egyházi Képviselő Tanácsi irodától lehet megrendelni. Egy iv ára 8 fillér. Egy ivre 8 családot lehet bevezetni. Megrendeléseket csakis az ivatek árának előzetes beküldésével lehet tenni.

— **A kolozsvári unitárius collegium értesítője az 1899/900. tanévről** Szerk. Boros Sándor, igazgató. XXI. évf. Kolozsvárt, 1900-155. l.

Az Értesítőt „Az Okszerű Vezér s Brassai nyelvtaniró munkássága” czímen egy alapos nyelvészeti készütséggel, nagy szeretettel és fiatalos lendülettel megírt értekezés nyitja meg Pálfi Márton tanár tollából. Az értekezést méltatni nem tartozik ide. A már boldog emlékü igazgató a megelégedés érzelmével említi föl a collegium mult évi történetéből azt a két fontos mozzanatot, a mely az egész egyház történelméhez is egy szebb és jobb jövő alapját veti meg. Ez a két mozzanat: az új collegium építésének megkezdése és a Berde Mózsza-czipó alapítvány életbelépeése.

I. A papnevelő intézet. A mult tanévben a papnevelő intézet tanterve négy éves tanfolyamra egészítettetett ki. Alapvizsgát tett 3, szakvizsgát 5 növendék. Növendékek száma 9, a szigorlóké 3. Tanárok száma 6.

II. Főgymnasium. Tanárok száma 20. Tanulók száma 319. Vizsgálatot tett 310. Unitárius vallású volt 177. Jó magaviseletű volt 201 = 66,77%, szabályszerű 99 = 32,9%, kevésbé szabályszerű 1 = 0,33%... Minden tantárgyból jeles tanuló volt 23, minden tárgyból legalább jó 33, minden tárgyból legalább elégséges 188, egy tárgyból elégtelen 28, két tárgyból elégtelen 6, több tárgyból elégtelen 22, osztályismétlésre útasítottatott 28 tanuló.

A Paget Olivér alapítványból az angolnyelvtan tanulásában felmutatott eredményért a 200 kor. díjat Gálfi Zsigmond papjelölt, a 100 kor. díjat Kovács Kálmán VII. o. t., az 50 kor. díjat egyenlően megosztva Abrudbányai Géza és Májai Dezső VII. o. t. nyerték.

Báró Petrichevich-Horváth Kálmán főgondnok úr adományából 200 kor.-t Puskás Endre nyerte, a ki az érettségi vizsgálatot jeles eredménnyel állotta ki. 20—20 kor.-t nyertek Kovács Kálmán, Abrudbányai Géza, Balogh József VII., Smiel József VI. o. t., 10—10 kor.-t Bock Alfréd és Rosenfeld Aladár V. o. t.

Peielle-alapból általános jeles osztályzatért jutalmat nyertek: Májai Dezső VII., Abrudbányai Ede, Iszlai Géza, Piger Sándor IV., Gál Zsigmond, Gyulai Tibor, Máté Albert, Mikó Lajos III., Kiss Ernő, Vári Ákos, Veress Géza II., Derzsi Károly, Hutter Kálmán, Molnár Gergely, Pálfi László I. o. t.

Ezeken kívül még sok jutalom osztatott ki a jó tanulóknak. A legatusoknak volt 1780 kor. jövedelmünk, kórházi díjban elengedtetett 2130 kor. A javadalmak összege az élmezésen kívül 12315 kor.

III. A z elemi iskola. A tanulók száma 54. Vallásukra vonatkozó adat nincs. Jó tanulásért és magaviseletért többen kaptak jutalom-könyveket. G. K.

— **A Murányi Farkas Sándor** alapítványának utolsó két évi kamatját 100—100 kor. összegben Pálfi Ferencz polgárdii lelkész és Gálfi Zsigmond most kinevezett hódmezővásárhelyi lelkész nyerték.

— A sz-keresztúri gimnáziummal megüresedett német-nyelvi h. tanszékre Hackmüller Frigyes tanárjelölt neveztetett ki, a rajzoló-geometria tanszékre egy évre ideiglenesen Csiky István.

— A székely-keresztúri unitárius egyházkör f. évi július 3-án Énlán tartotta meg rendes közgyűlését. E közgyűlés úgy egyházi, mint világi embereinknek egyházunk ügyei iránt való meleg érdeklődéséről fényesen tanuskodik. Papjaink és tanítóink teljes száma mellett jelen voltak Gálffi Kálmán, Ádám Albert egyházköri gondnokok, Ádám Domokos és számosan mások is, köztük nők többen.

E község lakói igazi vallásosságának jelei az a meleg vendégszeretet, melyvel fogadták a gyűlésre hozzánk seregletteket, továbbá az a vallásos buzgóság, mely a legszorosabb munkaidőn is nagy számmal a templomba vezette őket. A papi szolgálatot Deák Miklós tordátfalvi lelkész végezte a nála szokásos vallásos buzgósággal. Imája, beszéde szépek, gyönyörűek voltak, vallásos célzatossággal Lear király 4. leányáról beszélt. A szónok lelkesedett, hogy a közönséget is lelkesítsen. A lelkesedés, a figyelem nagy és mély volt. E nagy lelkesedést, mely figyelmet ébren tartotta Raffaj Domokos esperes igazi áhitatossággal, szent lelkesedéssel teljes, a nagyszámú gyülekezethez intézett üdvözléte. Majd Kozma Dimén helybeli lelkész fogadja magas röptű beszéddel ekkléziája nevében a gyűlés tagjait, a vendégeket,

Felemelő, szívet lelket nemesítő, ez anyagias világban végig hallgatni oly szép beszédeket, minők hallhatók voltak ez alkalommal.

A gyűlésen Ádám Albert egyik világi gondnok elnökölt szakértelemmel. Most tartotta némes elvekben gazdag székfoglalóját is. Nemesen cselekedett, mikor a többek között felhívta a gyűlés figyelmét arra, hogy tagjai ne legyenek munkásai annak az szomorú, napjainkban mind inkább felmerülő, hibás és téves iránynak, miszerint egyes egyházak a politika szolgálatába állanak, miáltal veszélyeztetik a felekezeti békét, a társadalmi életet. Bizony e tanács megszívelendő és meg is tartandó, mert téves irány az egyházaknak az országos politika határára bolyongani. Célunk nem lehet már csak a tér szűke miatt is, a gyűlés egész folyamát ismertetni, csak az általánosakra szorítkozunk. Kimagasló volt az esperes kimerítő, körültekintő évi jelentése. Elismeréssel és jól eső érzéssel kell megemlékeznünk az egyes bizottságok nagy buzgalmáról is, melyvel végzik a reájok bízottakat és referálják a véleményezésre nekik kiosztott egyes ügyeket. Viszont elismerésre méltó az a nagy figyelem, az a tárgyilagosság, minőben részesítették a gyűlés tagjai a tárgysorozat minden pontját.

Ez évi főtanács ülésünkre ez egyházkör képviselőiül egyházi részről Ferenczi Áron medeséri, Péterffy Mihály szt.-ábrahám lelkészeket, Nagy Ferencz enlaki tanítót, világi részéről Pálffy György tarcsafalvi, Pálffy Mihály gagyfi földbirtokosokat és Pap Mózes sz-keresztúri gymn. tanárt választotta meg.

A d. u. 4 óráig tartó gyűlést az enlaki egyházközség által adott közebéd követte, melyen számos pohárköszöntő hangzott el. Első helyen főpásztorunkat Gálffy Kálmán köri gondnok köszöntötte fel, a köri gondnokokat az esperes. A sok szép pohárköszöntő sorából kiemelendő Végh Mihály ravai lelkészé, ki Boros György theologiai tanárt, egyházunknak jelenleg Amerikában időző képviselőjét köszöntötte fel, megemlékezve arról a nagy csapásról, mely érte egyházunk, vallásközönségünk mellett őt is Boros Sándor kolozsvári főgymnásiumunk igazgatója elhunytával. Egyházunkat ért nagy veszteségének a gyűlés is kifejezést adott, a menyiben határozta, hogy az özvegynek átiratban fejeztessék ki szeretetét ferje elhunytával ért mély gyászában az egyházkör részéről való igazi részvét.

A valódi székely észjárás, találékonyság, ügyesség és szives vendégszere-

tet jellemzésére ide iktatjuk az enlaki megyebíró, ifj. Fülöp János pohárköszöntőjét szó szerint:

Tisztelt nagyérdemű nemes gyülekezet, kiket hivatalok ide kötelezett! Röviden szólanék csekély rendezéssel, fogadjanak ezért békés eltűréssel. Elsőben is hála az ég szent urának, a ki életekre vigyázott azoknak, kik eklézsiáinknak jöttek örömeire: legyenek mindnyájan ezért üdvözölve. Szeretetre méltó kedves esperes ur, körünknek diszére tartsa meg a szent ur! Ismert bölcseséggel híveit vezesse, virágzó nyomait békesség kövesse. Tisztelt nagyérdemű körü gondnokaink, és hiv nemes szívü bölcs konzistoraink, az érdem örökzöld borostyánjaival, koszoruztassanak méltó jutalommal, Mindnyájan szép számmal kik hozzánk eljöttek, s megjelenésekkel tiszteletet tettek, szerencse kísérje az utazásokat, ezeket kívánom szívem érzelméből, Éljenek sokáig Isten kegyelméből.

E körü közgyűlésen kifejezésre jutott vallásos buzgóságot, egyházas komolyságot igyekezzünk mindenhol, minden tetteinkben kifejezésre juttatni.

P. M.

—Az aranyos-tordai unitárius egyházkör ez évi közgyűlését f. hó 17-én Túrban tartotta meg Székely Miklós körü felügyelő gondnok és Csegezi László esperes urak elnöklete alatt Meglepi szép számban voltak jelen tanácsos aai, kiknek egyházi ügyeink iránti érdeklődése méltánylóan elismerést érdemel. A lelkészek és énekvezérek, valamint az egyházak választott képviselői is — csaknem teljes számban voltak, vagy pedig elmaradásukat — egy-kettő kivételével — kellőleg igazolták. A szorgos mezei munka daczára a közönség megtöltötte a templomot az istentisztelet alkalmával, a melyen az egyházi teendőket Németh István toroczkói lelkész és Ékárt Ferencz mészki énekvezér végezték. E kicsiny egyház hívei a más vallásfelekezetűek között azokkal békében élnek, mely körülmény — mint ritka tünemény — az itteni papok fenkölt gondolkozását mutatja.

A hivatalos gyűlés d. e. 9. órakor kezdődött az elnök szép megnyitójával és évi jelentésével. Jegyzőkönyvet — mint korjegyző — egyelőre Benzédi Domokos csegezi lelkész vezetett. Legérdekesebb tárgy a Simó János halálával megüresedett körü jegyzőség betöltése volt. Lőrinczi Dénes tordai és Németh István toroczkói lelkész körü csoportosultak a választók. Torda és vidéke mérközött olyan érdekesen, hogy kétszeri szavazás után is Lőrinczi visszalépésével lett jegyzővé Németh. — Abrudbánya-vidéki felügyelő gondnoknak Mikó Dezső, főtanácsi képviselőknék Lőrinczi Dénes, Benzédi Domokos, Borbély Máthé és Csipkés Viktor csaknem egyhangulag választattak meg.

Fontosabb tárgyak: a belső emberek nyugdíj szabálya tervezete, a körü gyámolda szabályzata, özvegyárvai alap számadása, a nevelésügyi évi jelentés és a lelkész körü alakítása. A néhai Boros Sándor tervezeti javaslatát körünk elvben elfogadta azzal a módosítással, hogy a 30 éven felüli szolgálatban levők is bevételvé — a szabályzat 1900. jan. 1-re életbeléptetessék. A lelkész körü megalakítása kívánatosnak mondatott, a tordai és toroczkói lelkészekre bízátván a kivitel kérdése.

Az egyes tárgyak alaposabb megbeszélésére a választásokkal eltelt idő miatt nem terjeszkedhetünk, mindazonáltal megelégedéssel élveztük és fogyasztottuk el túri egyházunk pompás ebédjét, melynek fűszeréből a szép pohárköszöntök elmaradhatlanok valának.

th.

— Az udvarhelyi egyházkör jul. 18-án Kénosban tartotta rendes évi közgyűlését, a melyen szép számban jelentek meg a hivatottak. Felü-

gyelő gondnokaink más felé voltak elfoglalva s így az elnökséget Kisgyörgy esperes egyedül vitte. A délutáni ülésre nagy örömünkre még is megjelent Jakab Gyula f. gondnok ur is s pár órán át segédkezett az elnöklésben. Világi egyházi tanácsosaink közül csupán egy jött el, a mi nem mutat valami meleg érdeklődésre. A gyűlés — bár folyása előt elénk volt — hosszas időt vett igénybe s majdnem az estébe nyult. Megnyitás után olvastatott a mult ülés jegyzőkönyve, ezt követte az esperes évi jelentése, melynek örvendetes tudomásul vételével kapcsolatosan részvétellel osztozott a gyűlés ama fájdalomban, melyet kifejezett a jelentés a Boros Sándor nyugdíjintézeti pénztárnok és igazgató halálán.

Ezután templomba vonult a gyűlés, hogy az Urnevének magasztalást énekelvén, halálat adjon jótéteményeiért s kérje segedelmét, jóvoltát a jövődőre is. — Istentiszteleten a papi tisztet Péter Sándor teljesítette igen szép sikerrel, énekevezér pedig Péterfi Áron vala.

Istentisztelet után ismét gyűlésbe mentünk s meghallgattuk a bizottságok jelentéseit, melyek közül első vala a nevelésügyi. Ennek nevében a vasárnapi vallásos oktatásról Györfi István, a rendes oktatásról és évi záróvizsgálatokról Kovács Imre olvastak terjedelmes — valóban körültekintő, mindenre kiterjedő — jelentéseket. Örömmel győződött meg ezek folyamán gyűlésünk arról, hogy egyházunk, ha nem is épen makula nélküli, de évről-évre a haladás utján van a vallás-erkölcsi oktatás tekintetében is.

Ezután a pénztári bizottság jelentését hallottuk, a mely bár azon kijelentésével, hogy a pénztár rendben van, örömmre hívott, mégis megszorított, mert egyúttal az Egyed Ferencz pénztáros lemondását is jelzé.

A segélyügyi bizottság jelentése elfogadtatott, de ezzel kapcsolatosan kiemelendőnek határozza a gyűlés Vári Albert előterjesztését s méltányolva azon szolgálatot, melyet végez Udvarhelyen a különböző intézetekben tanuló s majdnem 70-re menő unitárius tanuló hitoktatása körül, a legmelegebben ajánlja, hogy az egyházi tanács már valahára juttasson oly tiszteletdíjat, melyben legalább költségei megtérüljenek.

Az E. K. Tanácsból véleményezésre küldött ügyek következtek ezután s az előadói vélemények meghallgatása után az ezekre vonatkozó jelentések elfogadtattak, részletesebb vitát csak a belső emberi nyugdíjintézet új szabályzatáról szóló idézvéen fel. Majd különböző E. K. tanácsi leiratok olvastattak s vétettek tudomásul.

Ezután választások következtek. Egyházköri pénztárnoknak választott felkiáltás utján Gál József recsenyédi lelkész; főtanácsi képviselőknök — titkos szavazat ujján általános szótöbbséggel egyházi részről Vári Albert kénosi, Pál Ferencz oklándi lelkészek; világi részről pedig Német Albert vármegyei főszámvévo és Tarcsafalvi Albert áll. isk. ig. tanító.

Miután az új egyházi törvény szerint a köri gyűlés tagjai többen lesznek, s így az ellátás is költségesebb, az asztaldíj kérdése nagy vitát idézett elő, mert a míg egyik lélekszám arányában róná ki az asztaldíjat az egyházközösegekre, addig a másik a vagyoni helyzetet szeretné alapul venni, a harmadik pedig úgy gondolkozik, hogy — mert az evők száma kicsiny és nagy ekkllézsában egyforma, tehát fizessen is mindenik egyformán. Az eredmény az lett, hogy bizottság küldetett ki javaslat tevésre.

Indítványok kerültek ezután tárgyalásra, melyek elfogadása után a jövő gyűlés helyéül Lókod jelöltetett ki.

Ilyenforma vala nagyjában gyűlésünk folyása s jól eső érzelmek között indultunk haza annak végeztén, vivén magunkkal azon édes meggyőződést, hogy gyűléseinken megjelenni jó, mert az ott látottak és hal-

lottak épületére vannak a léleknek. Épen ezért legyen szabad azon óhaj-
tással végeznünk e tudósítást, vajha jövőre világi tanácsos aai. is, sietve
jönnének velünk egyetemben venni a léleknek ezen táplálékát.

Jelen volt.

— **Dicső-Szent Mártonban** jul. hó 5-én a szőkefalvi unitárius templom-
torony építési alapja javára júliálist rendeztek, a mely fényes erkölcsi és anyagi
eredményrel végződött. A „K i s-K ü k ü l l ő” című helyben megjelenő hetilap
egy nem unitárius munkatársa tollából egy igen élénken és ügyesen megírt
tárczacikket közöl az unitárius mulatságról, melyben nagy elismeréssel adózik
különösen a női rendezőség ügyességéről és szeretetreméltóságáról. Erre vonat-
kozólag egészen illetékes helyről vesszük e sorokat: Szent czélu mozgalmunk
fényes eredményre vezetett. Szőkefalván most már tornyot építünk. A nagy
munkából s annak fényes eredményéből oroszlanrész illeti dr. Árkosy Gyuláné,
Gvidó Béláné és Simay Gáborné urasszonyokat, dr. Árkosy Gyula, dr. Ferencz
Akos és Végh Albert urakat.

A rendezőség nyilvános köszönetét és számadását a következőkben te-
szi meg :

—**Nyilvános számadás és köszönet nyilváníítás.** A szőkefalvi unitá-
rius templom-torony építési-alap javára f. évi július 5-én Dicső-Szent-Mártonban
a gazdabizottság kertjében rendezett táncmulatság alkalmával összes bevétel
1260 korona 02 fillér, kiadás 412 kor. 39 fillér. Szigy tiszta jövedelem 847 kor.
63 fillér. Felülfizetések: Iszlai László 30 kor., D. id. Pataky László, Sándor
János 20—20 kor., Dr. Árkosy Gyula 15 kor., Ferencz József, Gr. Bethlen József
és neje, Dr. Boér Elek 10—10 kor., Dr. Ferencz Akos, Zehán László 8—8 kor.,
Id. Dániel Gábor, ifj. Pataky László, Járay Béla, K. Nagy Pál, Schöpner Sámuel
6—6 kor., Imre József, D. Pataky Sándor, Derzsi István, Csatlós Gábor, Gyárfás
Károly, Pekri Sándor, Dr. Müller Jenő, Dr. Müller Zoltán, Fazakas Géza,
Dr. Ferencz Gyula, Vajda Akos, Szántner János, László János, Ürmösy Kálmán
(Zernest), Szikorszki András, Br. Rottenthal, Hadházy József 5—5 kor., Egyed
Józsefné, Kedves István, Dr. Novák Rezső, Dr. Ferencz József, Lőfi Endre, Kiss
Sámuel, Daczó Mózes 4—4 kor., Útő Lajosné, Apáthi Péter, Szentmiklósy László,
Bartha László, Baranyay Lajosné, Pálffy Márton 3—3 kor., Egyed József, Végh
Mihály, Kuthy Gyula, Kósa Sándor, Molnár Jánosné, Mártoffy Sándor, Rosenberg
Lajos, Puskás Gergely, Schwetz Vilmos, Vajna Lajos, Vajda Béla, Végh Albert, Szász
Albert, Benkő János, Csegezy Tamás, Hegyi Károly, Dr. Ládai István, Gvidó
Mózes, Szabó Ferencz, Gvidó Béla, Dr. Keszegh Ferencz, dombói Székely György
2—2 kor., Czikra Mihály, Csuka Árpád, Inczei Áron, Dr. Henter Zoltán, Hen-
ter Géza, Gráczy Ferencz, Gyalay József, Major Ferencz, Bod Sándor, Székely
István, Boér Antal 1—1 kor., Szabó Gábor, Szinte Lajos 40—40 fillér,
N. N. 20 fillér.

É t e l n e m ű e k e t a d t a k : Dr. Árkosy Gyuláné, Dr. Báthory Béláné,
Gr. Bethlen Józsefné, Derzsi Istvánné, K. Boér Elekné, Boér Gáborné, Csató
Gáborné, Diószeghy Gáborné, Farkas Ignáczné, Farkas Mórné, Filep Antalné,
Frits Rezsóné, Gyalay Józsefné, Gáspár Györgyné, Gál Józsefné, Gere Kálmán,
Gvidó Béláné, Dr. Hirsch Józsefné, Gr. Haller Péterné, Henter Gáborné, Iszlai
Lászlóné, Járay Róbertné, Járay Béláné, Jeremiás Adolfné, Kerekes Károlyné,
Özv. Kovácsné, Kovácsy Jenőné, Kiss Sándorné, Komáromi Sándorné, Lőb
Izsné, Máthé Béláné, Özv. Maetz Erigyesné, Id. Pataky Lászlóné, Pataky
Sándorné, Rédiger Béláné, Szántner Jánosné, Schöpner Sámuelné, Simay Gáborné,
Özv. Szentpétery Antalné, Szinte Lajosné, Szathmáry Gyuláné, Székely Józsefné,
Szabó Gáborné, Özv. Réz Mihályné, Ürmösy Jánosné, Vajda Béláné, Vajna
Lajosné, Végh Albertné.

Bort adtak: D. ifj. Pataky László, Járay Róbert, Buzogány János, Demény Dániel, Utczás Sámuel, Br. Rottenthal Henrik, Gerendy István, K. Nagy Pál, Fekete György, Potsa Bertalan, Pataky Lajos, Dr. Boér Elek, Papp Emil, Hegyi Károly, Gvidó Béla, Vajda Ákos.

A kegyec adakozók fogadják e helyen is a szent célra nyújtott kegyec adományaikért felülfizetéseikért hálás köszönetünket

Dicső-Szent-Márton, 1900. július 12-én.

A rendezőség.

TARTALOM: Boros Sándor. (Arczképpel). Dr. Gál Kelemen. 225. lap. — Boros György kitüntetése. John Fretwell. 244. l. — Kovács János tanár Fiumében. 246. l. — Az amerikai unitarius Társulat gyűlései. Boros György. 247. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 250. l. —

M. Á. V. ERDÉLYRÉSZI FO- ÉS MELLÉKVONALAINAK MEHETRENDJE.

Sz. 830	Gy. 155	Sz. 545	Gy. 915	ind.	Budapest k. p. u.	érk.	Sz. 710	Gy. 750	Gy. 150	Sz. 620
" 1121	" 349	" 902	" 1112	érk.	Szolnok	} ind.	" 337	" 539	" 1144	" 335
" 1131	" 356	" 927	" 1119	ind.			" 322	" 532	" 1136	" 325
" 133	" 521	" 1133	" 1247	érk.	Püspök-Ladány	} ind.	" 119	" 403	" 1006	" 134
" 200	" 528	" 1153	" 1255	ind.			" 1254	" 356	" 959	" 112
" 342	" 639	" 148	" 211	érk.	Nagy-Várad	} ind.	" 1104	" 238	" 843	" 1136
" 358	" 1216	" 206	" 218	ind.			" 1044	" 231	Sz 1117	Gy. 357
" 631	" 216	" 453	" 416	érk.	Csucs	} ind.	" 837	" 1252	" 919	" 215
" 833	" 350	" 639	" 555	érk.			" 613	" 1101	" 700	" 1232
" 850	" 420	V. 830	" 611	ind.	Kolozsvár	} ind.	V. 524	Sz 1046	" 645	" 1207
" 1014	" 553	" 1029	" 726	érk.			" 346	" 924	" 518	" 1030
" 1018	" 556	" 1041	" 727	ind.	Ar.-Gyéres	} ind.	" 340	" 923	" 512	" 1024
" 432	" 1122	—	" 1030	érk.			" 1225	" 543	—	" 530
" 543	" 1225	—	" 530	ind.	M.-Vásárhely	} ind.	" 534	" 1122	—	—
" 1152	" 732	V. 1246	" 832	érk.			" 207	" 806	" 338	" 845
" 1224	Gy. 200	" 143	" 837	ind.	Tövis	} ind.	" 142	" 800	" 302	" 318
" 201	" 105	" 333	" 943	érk.			" 1150	" 656	" 125	" 216
" 340	" 208	" 527	" 1053	érk.	Kis-Kapus	} ind.	" 945	" 549	" 1140	" 114
" 620	" 620	—	" 159	érk.			Segesvár	} ind.	" 715	" 300
" 403	" 229	V. 608	" 1114	érk.	Sz.-Údvárhely	} ind.			" 913	" 529
" 613	—	" 832	" 1258	érk.			Héjasfalva	} ind.	" 703	" 350
" 800	" 507	" 1025	" 209	érk.	Agostonfalva	} ind.			" 508	" 245
" 137	" 853	—	" 650	érk.			Brassó	} ind.	—	" 1022
—	—	—	" 1022	ind.	K.-Vásárhely	} ind.			—	" 650
—	" 514	—	" 219	ind.			Brassó	} ind.	—	" 218
—	" 626	—	" 331	érk.	Predeal	} ind.			—	" 112

Gy. = Gyorsvonat. Sz. = Személyvonat. V. = Vegyesvonat.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.